

ISSN 2181-1709 (P)
ISSN 2181-1717 (E)

2024/№ 1

TA'LIM VA
INNOVATSION
TADQIQOTLAR

ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ

EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR
ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

№1/2024
YANVAR (2)

Muassis:
 Buxoro davlat universiteti
 Fan va ta'lim MChJ

Bosh muharrir: Ma'murov
 Bahodir Baxshullayevich

Jamoatchilik kengashi raisi:
 Xamidov Obidjon Xafizovich,
 Buxoro davlat universiteti
 rektori

Mas'ul kotib: Akramova
 Gulbahor Renatovna

Texnik muxarrir: Davronov
 Ismoil Ergashevich

Tahririyat manzili:
 Buxoro shahar,
 Q.Murtazoyev ko'chasi, 16-uy

E-mail:
 eirjurnal2020@gmail.com

Jurnalning elektron sayti:
 www.interscience.uz

Jurnal OAK Rayosatining
 2021 yil 30 sentyabrda
 306/6-son Qarori bilan
PEDAGOGIKA,
PSIXOLOGIYA,
FILOLOGIYA, TARIX
FANLARI bo'yicha falsafa
 doktori (PhD) va fan doktori
 (DSc) ilmiy darajasiga
 talabgorlarning dissertatsiya
 ishlari yuzasidan asosiy
 ilmiy natijalarini chop etish
 tavsifi etilgan ilmiy nashrlar
 ruyxatiga kiritilgan

Bosishga ruxsat etildi:
 14.02.2024 y.
 Qog'oz bichimi 60x84 1/8.
 b/t.12,5.
 Buyurtma raqami 2447
 «FAN VA TA'LIM»
 nashriyotida chop etildi.
 Buxoro shahar

Jurnal 28.07.2021 yilda 9305
 raqami bilan O'zbekiston
 Ommaviy axborot vositalari
 davlat ro'yxatidan o'tgan

Jurnal 2020 yilda tashkil topdi
 va 2 oyda 1 marta chop etildi.
 2021 yil noyabr oyidan
 boshlab har oyda 1 marta
 o'zbek, rus va ingliz tillarida
 chop etiladi

«Ta'lim va innovatsion
 tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-
 metodik jurnalidan ko'chirib
 bosish tahririyatning roziligi
 bilan amalga oshiriladi

Maqolada keltirilgan
 faktlarning
 to'g'riligi uchun muallif
 mas'uldir

07.00.00 – TARIX FANLARI	
Jalilov M. B. Qizilqumda urbanizatsiya jarayonlari, sanoat shaharlarining rivojlanishi	3
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
Ataboyev N. B. O'zbek va ingliz tili mediamatnlr diaxronik korpus bazasini avtomatlashtirish va dezayn muammolari	9
Komilova D. Sh. Tarjimalarda nutqning madaniy moslashish holatlari	14
Sobirov A. K. O'zbek tilida so'z tartibi lingvopoetik tahlil predmeti sifatida	17
Умурзакова К. Х. О трудностях понимания русских фразеологизмов	24
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
Aliyeva M.G'. Ismatova S.S. Pedagogik tarbiya jarayonida nutq buzilishlari va uning pedagogik psixologik omillari.	29
Abidova Z.K. Moodle elektron o'qitish muhitida bo'lajak dizaynerlarning loyihaviy faoliyatini amalga oshirish	34
Arslonova G. K. Oliy ta'lim jarayonida individual yondashuvning pedagogik-psixologik xususiyatlari	41
Baxriyeva N.A. Pedagogik faoliyatda aktyorlik va rejissyorlik elementlarini qo'llash	46
Elibayeva L.S. Boshlang'ich sinflarda bo'sh o'zlashtiradigan o'quvchilar faolligini oshirish tizimini takomillashtirish	51
Djurayeva L.R. Talabalarda tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish texnologiyalari	57
Hamroyev S. S. Adolat tamoyillari asosida yoshlarning intellektual salohiyatini rivojlantirish masalasi	62
Hotamova D.K. Bo'lajak o'qituvchilarni raqamlashtirish vositasida pedagogik faoliyatga tayyorlashning zarurati.	66
Ibodullayev N.Sh. Alohida ehtiyojli bolalarning maxsus ta'lim tizimida o'qitilishi, o'zbekistonda inklyuziv ta'limning rivojlanishi.	73
Isabayeva D.K. Talabalarining bilimlilik, qobiliyatlilik va iste'dodini rag'batlantirishning pedagogik modeli.	78
Ismatova N.B. Bo'lajak o'qituvchilarni pedagogic cikli fanlar integratsiyasi vositasida kasbga qiziqishlarini rivojlantirish mazmuni.	83
Izbullayeva G.V. Demokratik jamiyatda pedagoglik kasbi	89
Karimov J.T. Abdurahmon jomiy ilmiy merosidagi eng yaxshi fazilatlarining o'ziga xosliklari	96
Mahmudova Z.M. Characteristics of inclusive education the example of the finland experience	100

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

PEDAGOGIK TARBIYA JARAYONIDA NUTQ BUZILISHLARI VA UNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK OMILLARI

*Aliyeva Mohinur G'aniyevna
Buxoro davlat pedagogika insitituti o'qituvchisi.*

*Ismatova Sayyora Sobirovna.
Osiyo Xaqaro Unverisiteti magistranti.*

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarbiya jarayonlarining asosiy maqsadi va mazmuni nimalardan iboratligi, tarbiyaning ta'lim bilan uzviy bog'liqligi, va o'sib kelayotgan yosh avlodni to'g'ri tarbiyalash haqida umumiy ma'lumotlar keltirilgan. Mustaqillik yillari tor ma'noda O'zbekiston Respublikasi ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy taraqqiyoti istiqbolini belgilash, jahon hamjamiyati mamlakatlari safidan munosib o'rin egallashga intilish yo'lidagi keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirish bilan kechmoqda. Jahonning rivojlangan mamlakatlari tajribalarini o'rganish, mahalliy shart-sharoit, iqtisodiy va ijtimoiy resurslarni inobatga olgan holda jamiyat hayotining barcha sohalarida tub islohotlarning amalga oshirilayotganligi yangidan-yangi yo'larni islohot etishni ta'minlamoqda. Turli sohalarida yo'lga qo'yilayotgan xalqaro hamkorlik garchi o'z samarasini berayotgan bo'lsa-da, biroq, milliy mustaqillikni har jihatdan mustahkamlash, erishilgan yutuqlarni boyitish, mavjud kamchiliklarni tezkor bartaraf etish jamiyat a'zolaridan alohida fidokorlik, jonbozlik, shijoat va qat'iyat ko'rsatishni talab etmoqda.

Tayanch so'zlar: Tarbiya, tarbiyaning maqsadi, tarbiya jarayoni, shaxs tarbiyasi, pedagogik qarashlar, xulq-odob qoidalari, nutq, differensial, funksional dislaliya, motor alalaya, logopediya, skrining diagnostikasi.

РЕЧЕВЫЕ НАРУШЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВА- НИЯ И ЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ

*Алиева Мохинур Ганиевна
Преподаватель Бухарского государственного
педагогического института.*

*Исмадова Сайёра Собировна.
Аспирант Азиатского международного университета.*

Аннотация: В статье представлены общие сведения об основной цели и содержании образовательных процессов, о неразрывной связи обучения с образованием, о правильном воспитании подрастающего молодого поколения. Годы независимости в узком смысле прошли с реализацией масштабных реформ, направленных на определение перспективы социально-экономического и культурного развития Республики Узбекистан, стремления занять достойное место среди стран РУз. мировое сообщество. Изучение опыта развитых стран мира с учетом местных условий, экономических и социальных ресурсов, проведение коренных реформ во всех сферах жизни общества обеспечивают реформирование новых укладов. Хотя международное сотрудничество в различных областях приносит свои плоды, укрепление национальной независимости во всех аспектах, обогащение достигнутых достижений, быстрое устранение имеющихся недостатков требует особой самоотдачи, энтузиазма, мужества и требует настойчивости.

Ключевые слова: Образование, цель образования, образовательный процесс, вос-

питание личности, педагогические взгляды, правила поведения, речь, дифференциал, функциональная дислалия, двигательная алалия, логопедия, скрининговая диагностика.

SPEECH DISORDERS IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL EDUCATION AND ITS PEDAGOGICAL PSYCHOLOGICAL FACTORS

Aliyeva Mohinur Ganievna

Teacher of Bukhara State Pedagogical Institute.

Ismatova Sayyora Sobirovna.

Graduate student of Asia International University.

Abstract: This article provides general information about the main purpose and content of educational processes, the integral connection of education with education, and the correct education of the growing young generation. The years of independence, in a narrow sense, are spent with the implementation of large-scale reforms aimed at defining the perspective of the socio-economic and cultural development of the Republic of Uzbekistan, striving to take a worthy place among the countries of the world community. The study of the experiences of the developed countries of the world, taking into account local conditions, economic and social resources, and the implementation of fundamental reforms in all spheres of society's life ensure the reformation of new ways. Although international cooperation in various fields is bearing fruit, strengthening national independence in all aspects, enriching the achieved achievements, quickly eliminating existing shortcomings requires special dedication, enthusiasm, courage and requires persistence.

Key words: Education, purpose of education, educational process, personality education, pedagogical views, rules of conduct, speech, differential, functional dyslalia, motor alalaia, logopedia, screening diagnostics.

**«Al-hosil, tarbiya bizlar uchun yo hayot, yo mamot,
yo najot -yo xalokat, yo saodat - yo falokat masalasidir».**
A.Avloniy

Asosiy qism. Tarbiya - muayyan, aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida shaxsni har tomonlama o'stirish, uning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayoni. Boshqacharoq talqin etilganda, tarbiya yosh avlodni muayyan maqsad yo'lida har tomonlama voyaga yetkazish, unda ijtimoiy ong va xulq atvorni tarkib toptirishga yo'naltirilgan faoliyat jarayonidir. Tarbiya xususida taniqli o'zbek pedagogi

Abdulla Avloniy shunday deydi: «Al-hosil, tarbiya bizlar uchun yo hayot, yo mamot, yo najot -yo xalokat, yo saodat - yo falokat masalasidir» .

Tarbiyaning maqsadi - har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirish. Tarbiya mazmuni deganda, qo'yilgan maqsad va vazifalar bilan bog'liqlikda ta'lim oluvchilarning egallashi lozim bo'lgan bilim, malaka, e'tiqod, shaxs sifati va xarakteri, xulq-atvor tizimi tushuniladi. Tarbiyaning umumiy vazifalari: jamiyat a'zolarining maqsadga yo'naltirilgan rivojlanishi hamda ularning qator ehtiyojlarini qondirish uchun shart-sharoit yaratish; jamiyat rivoji uchun zarur bo'lgan ijtimoiy madaniyatga mos yetarlicha hajmdagi «inson kapitali»ni tayyorlash; madaniyatlarni uzatib turish orqali ijtimoiy hayotning barqarorligini ta'minlash; ma'lum jins yoshi va ijtimoiy-kasbiy guruhlarning qiziqishlarini hisobga olgan holda ijtimoiy munosabatlar doirasida jamiyat a'zolarining harakatini tartibga solish.

Tarbiya jarayoni - bu shaxsda muayyan ruhiy, aqlim, jismoniy, axloqiy va ma'naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan amaliy pedagogik jarayon. Shuningdek u insonning jamiyatda qanday o'rin egallashi, kim bo'lishi, insonning insonligini ta'minlaydigan eng

qadimiy va adabiy qadriyatlardir. Tarbiyasiz alohida odam ham, kishilik jamiyati ham mavjud bo'la olmaydi. Chunki odam va jamiyatning mavjudligini ta'minlovchi qadriyatlar tarbiya tufayligina bir avloddan boshqa avlodga ya'ni kelajak avlodga o'tadi. Tarbiya haqida buyuk bobokalonimiz Alisher Navoiy shunday deb yozadi: „Qobiliyatli odamni tarbiya qilmaslik zulmkorlik va noqobil odamga tarbiya hayfdir. Tarbiyaning ayab unisini nobud qilma, tarbiyangni bunisiga zoye ketkazma». Ya'ni tarbiyani kerakli joyda va kerakli insonlarga berish haqida aytib o'tilgan.

Nutqning normal shakllanishi uchun miya yarim korteksining ma'lum bir yetuklikka erishishi, artikulyar apparatning shakllanishi va eshitishning saqlanib qolishi kerak. Yana bir ajralmas shart - bu bolaning hayotining birinchi kunlaridan boshlab to'liq huquqli nutq muhiti. 1 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan nutqni rivojlantirishning asosiy ko'rsatkichlari keltirilgan.

Nutq buzilishi bo'lgan bolalar - bu normal eshitish va buzilmagan aql bilan nutq rivojlanishida og'ish bo'lgan bolalar. Nutq buzilishlari xilma-xil bo'lib, ular talaffuzning buzilishi, nutqning grammatik tuzilishi, lug'atning kambag'alligi, shuningdek, nutq tezligi va ravonligining buzilishida namoyon bo'lishi mumkin. Og'irlik darajasiga ko'ra, nutq buzilishlarini davlat maktabida o'qishga to'sqinlik qilmaydiganlarga va maxsus tayyorgarlikni talab qiladigan og'ir kasalliklarga bo'lish mumkin. «Nutq buzilishi, nutqiy muomalaning cheklanganligi bola shaxsining shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, aslida bo'lmagan ruhiy buzilishlarni, hissiy-irodaviy sohaning o'ziga xos xususiyatlarini keltirib chiqarishi, uning xarakteridagi salbiy faziiatlar (tortinchoqlik, qat'iyatsizlik, odamovilik, salbiylik, nom ukam m'allik tuyg'usi) ning rivojlanishi uchun yo'l ochib berishi mumkin». Bularning barchasi ommaviy bolalar muassasalarida nutqni buzilgan bolalar ham alohida yordamga muhtoj. Ko'pgina «umumiy ta'lim» bolalar bog'chalarida nutq terapiyasi guruhlar mavjud bo'lib, ularda bolalarga nutq terapevti va maxsus ta'limga ega o'qituvchilar yordam beradi. Nutqni tuzatishdan tashqari, bolalar xotira, diqqat, fikrlash, umumiy va nozik motorli ko'nikmalarni rivojlantirish bilan shug'ullanadilar, savodxonlik va matematikani o'rgatadilar. Umumta'lim maktablari qoshidagi logopediya markazlarida maktab yoshidagi bolalarga yordam ko'rsatilmoqda. Nutq markazlariga talaffuzida nuqsoni bor, nutqni rivojlanmaganligi sababli yozishda nuqsoni bor, duduqlangan bolalar yuboriladi. Maktabdagi nutq terapiyasi mashg'ulotlarining muvaffaqiyati ko'p jihatdan oilaning to'g'ri nutq ko'nikmalarini mustahkamlashga qanchalik hissa qo'shishiga bog'liq.

Og'ir nutq buzilishlarida bolalarni ommaviy bolalar muassasalarida o'qitish mumkin emas, shuning uchun og'ir nutq buzilishi bo'lgan bolalar uchun maxsus bolalar bog'chalari va maktablar mavjud. Og'ir nutq buzilishining asosiy belgisi - bu oddiy eshitish va buzilmagan aql bilan og'zaki aloqa vositalarining aniq cheklanishi. Bunday kasalliklardan aziyat chekadigan bolalarda nutq zaxirasi kam, ba'zilar esa umuman gapirmaydi. Bu holatda boshqalar bilan muloqot juda cheklangan. Ushbu bolalarning aksariyati ularga aytilgan nutqni tushunishga qodir bo'lishiga qaramay, ularning o'zlari boshqalar bilan og'zaki muloqot qilish imkoniyatidan mahrum. Bu bolalarning jamoadagi qiyin pozitsiyasiga olib keladi: ular tengdoshlari bilan o'yinlarda, ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish imkoniyatidan to'liq yoki qisman mahrum.

Bunday sharoitlarda muloqotning rivojlanayotgan ta'siri minimaldir. Shu sababli, aqliy rivojlanish uchun yetarli imkoniyatlarga qaramay, bunday bolalar ikkilamchi aqliy zaiflikni boshdan kechirishadi, bu ba'zida ularni noto'g'ri intellektual jihatdan past deb hisoblashga asos beradi. Bu taassurot savodxonlikni o'zlashtirishda, arifmetik masalalarni tushunishda kechikish bilan kuchayadi.

Har bir bolaning eng birinchi ta'sir muhiti uning oilasi hisoblanib, psixologik ta'sirlar ham aynan shu muhitdan boshlanib salbiy omillarga ya'ni nutq nuqsonlariga olib keladi. Shuning uchun har bir logoped birinchi o'rinda psixologik ta'sirni qanchalik ahamiyatli ekanligini ota-onalarga yetarlicha tushuntirish kerak. Bola nutqining rivojlanishi uchun aynan ota-onaning

nutqi namuna bo'ladi. So'nggi yillarda psixologik omillar xavfi ortib bormoqda. Shu sababli bolalarning ilk yoshidanoq psixonevrolog nazoratida bo'lishiga e'tibor kuchayib boshladi boshlandi. İlk yoshlarda bolani onadan ajratish ba 'zan m iya faoliyatining og'ir buzilishlarini keltirib chiqaradi va keyinchalik hissiy turg'unlikning buzilishi, o 'z navbatida nutq kam chiliklari bilan murakkablashishi mumkin bo'lgan xulq -atvor buzilishlarining rivojlanishiga asosiy sabablardan biri bo'lib qoladi. Bola hayotining keying davrlarida psixoloiyasiga ta'sir qiladigan tashqi muhit salbiy omillardan himoyalash ota-ona va maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyachi, pedogog-logopedlar vazifasi hisoblanadi. Bolaning ulg'ayishi va rivojlanishiga qarab, tashqi muhit ta'sirlarining o'sib borishi hisobiga ko'payuvchi psixik travma oluvchi vaziyatlar doirasi birmuncha kengayadi. Bular tengdoshi yoki kattalar bilan mo'joroli munosabat, haddan tashqari jazolash, qo'rqitish, cho'chish (qo'rqinchli hayvonning to'satdan paydo bo'lishi, „qo'rqinchli filmni tomosha qilish, „qo'rqinchli»ertak) va boshqalarni o'z ichiga oladi. Misol tariqasida hozirda keng tarqalgan psixolog ta'sirlar oqibatida kelib chiqadigan duduqlanish nutq nuqsonini olaylik.

Duduqlanish nutq nuqsoni soni ko'payib borayotgani bugungi kunda psixologik salbiy ta'sirlar ko'p uchrayotganidan darak beradi. Shu sababli muammoning yechimini topishda kasallik keltirib chiqaradigan omilni kamaytirish kerak. Duduqlanuvchi bola o'z nuqsonini anglagach, odamlardan uzoqlashishga va nutqiy muloqotdan qochishga harakat qiladi. Buning natijasida bola nutqi umuman sutlashib qolishiga olib keladi. Duduqlanishni keltirib chiqaruvchi asosiy asab buzilishi -bu logofobiya. Logofobiya - nutqdan, muloqotdan qo'rqish ma'nosini bildiradi. Logofobiya duduqlanuvchining barcha shaxs xususiyatlariga ta'sir etadi va uning xulqida salbiy o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Logofobiya bola ruhiyatiga shu darajada qattiq ta'sir etadiki, hatto duduqlanish bartaraf etilgandan keyin ham o'z asoratlari qoldiradi. Ayrim ota-onalar duduqlanuvchi farzandlari bilan xuddi bemorlarga bo'lgandek munosabatda bo'ladilar. Ular bolalarning ko'ngillariga qaraydilar, hamdardlik bildiradilar. Bunda bolalarda nevroz rivojlanishi mumkin. Duduqlanish faqat psixologik sabablardan emas balki, balki genetik va boshqa sabablar orqali kelib chiqadi. Muhimi bu va boshqa nuqsonlarni psixologik tomondan karreksiyalsh samarali natija beradi.

Inson husni chiroyli bo'lishi go'zallikni to'liq ta'minlab bera olmaydi. Chiroyli talaffuz, nutqning ravonligi ham ko'rk aslida. Lekin mana shu ko'rkka ziyon yetkazuvchi va zararlovchi omil bu - nutq buzilishidir. Dunyo miqyosidagi statistik ma'lumotlarga ko'ra nutq nuqsonlarining soni ko'payib bormoqda, shuning uchun bolalar va o'smirlarda nutq kamchiliklarini oldini olish dolzarb muammo bo'lib qolgan. Bizning mamlakatimizda nutq kamchiliklariga ega bolalar bilan olib boriladigan korreksion-tarbiyaviy va pedagogik ishga katta e'tibor qaratilmoqda. Nutq kamchiliklarini erta aniqlash, korreksion ta'lim va tarbiyani tashkil qilish va ta'lim-tarbiyaning uslublari masalasini hal qilish bo'yicha ma'lum miqdorda yutuqiarga erishilgan. Ko'p hollarda maxsus ta'sir etish yo'llari orqali bolalardagi turli xil nutq patologiyalarini oldini olishga erishilmoqda. Bolalardagi nutq kamchiliklarini o'z vaqtida oldini olish nerv- psixik kasalliklarni oldini olish bilan uzviy bog'liqdir. Bu davolash, pedagogik va ijtimoiy ta'sirlarni o'z ichiga olgan kompleks tadbirlar orqali amalga oshiriladi.

Nutqning normal shakllanishi uchun miya yarim korteksining ma'lum bir yetuklikka erishishi, artikulyar apparatning shakllanishi va eshitishning saqlanib qolishi kerak. Yana bir ajralmas shart - bu bolaning hayotining birinchi kunlaridan boshlab to'liq huquqli nutq muhiti. 1 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan nutqni rivojlantirishning asosiy ko'rsatkichlari keltirilgan .

Nutq buzilishi bo'lgan bolalar - bu normal eshitish va buzilmagan aql bilan nutq rivojlanishida og'ish bo'lgan bolalar. Nutq buzilishlari xilma-xil bo'lib, ular talaffuzning buzilishi, nutqning grammatik tuzilishi, lug'atning kambag'alligi, shuningdek, nutq tezligi va ravonligining buzilishida namoyon bo'lishi mumkin.

Og'irlik darajasiga ko'ra, nutq buzilishlarini davlat maktabida o'qishga to'sqinlik qilmaydiganlarga va maxsus tayyorgarlikni talab qiladigan og'ir kasalliklarga bo'lish mumkin.

«Nutq buzilishi, nutqiy muomalaning cheklanganligi bola shaxsining shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, aslida bo'Mmagan ruhiy buzilishlarni, hissiy-irodaviy sohaning o'ziga xos xususiyatlarini keltirib chiqarishi, uning xarakteridagi salbiy faziiatlar (tortinchoqlik, qat'iyatsizlik, odamovilik, salbiylik, nom ukam m allik tuyg'usi)ning rivojlanishi uchun yo'l ochib berishi mumkin. Og'ir nutq buzilishlari uchun xarakterli xususiyat uning umumiy rivojlanmaganligi bo'lib, u nutqning tovush va leksik, grammatik jihatlarining pastligida namoyon bo'ladi. Natijada og'ir nutq buzilishi bo'lgan bolalarning aksariyatida fikrlash, nutqni umumlashtirish, o'qish va yozishda qiyinchiliklar mavjud. Bularning barchasi aqliy rivojlanishning birlamchi saqlanishiga qaramay, fan asoslarini o'zlashtirishni qiyinlashtiradi.

XULOSA. Nutq kamchiligiga ega bolalarni tarbiyalash jarayonida ota-onalar va pedagoglar doimo o'z xulq-atvorini va o'zining mavqeyini anglashi lozim. O'zaro tushunish, rag'batlantirish, o'zaro hurmat, tartibni saqlash, oila a'zolari o'rtasidagi singari pedagog va ota-onalar o'rtasidagi o'zaro ta'sir nutq kamchiligiga ega bolalardagi psixogen reaktiv holatlar profilaktikasida jiddiy rol o'ynaydi. Xususan, ushbu holat duduqlanuvchi o'quvchilar uchun dolzarbdir. Bolalar nutqiy nuqson bilan bog'liq shaxsiy kechinmalar, nutq qo'rquvi, nutqiy muloqotni talab qiluvchi vaziyatdan qochish va hoakazo holatlar kuzatilsa, logoped o'z ishida muhim psixoterapevtik aksentni kuchaytirishi lozim. Bu aksent va psixoterapiya shakllari har doim bola yoshiga va uning individual psixologik ta'sirlanish xususiyatlariga bog'liq bo'ladi. Nutqiy nuqson belgilarini yaxshi bilish va hisobga olish zarur, shuningdek, uning to'liq kompensatsiyasi ham e'tiborga olinadi. Buning natijasida har bir bolani har tomonlama sinchikovlik bilan o'rganish, nutq kamchiligiga ega bolalar korreksion ta'lim-tarbiyasining yuqori darajadagi variantini tuzishda alohida ahamiyat kasb etadi. O'qituvchilogopedning guruhdagi barcha bolalarning individual xususiyatlarini aniq bilishi nuqsonni bartaraf etish imkoniyatini belgilashga yordam beradi, buning uchun kerakli muddatlarni o'rganish, umumta'lim maktablari dasturi bo'yicha o'qitishga qarab oldindan baho berish imkonini beradi.

Ko'pchilik nuqsonlar yuzaga kelishi psixologiyaga bog'liq bo'lgani uchun avvalo psixologik sabablarni aniqlab bartaraf etish katta ahamiyatga ega. Misol uchun psixologik bosimlar natijasida ko'pgina nutq nuqsonlari, aqliy va ruhiy kasalliklar kelib chiqadi. Nutq nuqsonlariga misol qilib: duduqlanish, nutqning to'liq rivojlanmasligi, funksional dislaliya, mator alaliya kabi nutqning fonetik, grammatik, leksik buzilishlar kabilarni o'z ichiga oladi. Bunday buzilish - psixik-ijtimoiy sabablari: ommaviy va majmualiy depressiya; ota-onalar tomonidan diqqat-e'tiborning sustligi; bolalarga nisbatan qattiqqo'llik; oila va aholi intellektual saviyasining pastligi; oiladagi ajralishlar; fojiali vaziyat (ekologik, ijtimoiy, iqtisodiy); ruhiy-pedagogik tashxis va korreksiyaning sifati, hajmi va hozirgi zamon talablariga javob bermasligi

Adabiyotlar:

1. Ayupova M.Y. Logopediya. Darslik. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Toshkent, «O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti», 2007.
2. Y.Mo'minova, M.Qahramonova. Logopediya terminallarining ruscha-o'zbekcha izohli lug'ati. Toshkent, «O'qituvchi», 1988.
3. Микшина Е.П. и др. Методика формирования и развития устной речи. Москва, 2001.
4. Сазанова.С.Н. Развития речи дошкольников с общим недоразвитием речи. Изд-во. Академия. М., 2003.
5. Ayupova MY «Logopediya» Toshkent - 2019
6. Mo'minova L.R «Maxsus psixologiya» Toshkent 2016 y
7. Po'latxo'jayeva M.R. «Defektologiyaning klinik asosalari» Toshkent 2013
8. Po'latova M.P «Maxsus pedogogika» Toshkent 2014.